

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК**

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 3—4

БЕОГРАД 1958

ТРАДИЦИЈА ВУКОВА У ТРШИЋУ

Током септембра 1957 године боравио сам петнаест дана у Тршићу, где сам проучавао данашњи говор родног места великога Вука. Доиста је импресивно колико је снажна традиција Вукова данас у Тршићу. Та се традиција, разуме се, временом обогатила да би данас добила онај обим који има. Са свом непосредношћу и искреношћу, а и са поносом, прихватили су Тршићани ову нашу културну и општенародну светињу.

Постоје сведочанства о томе да је спомен на Вука у његову родном месту већ у самом почетку чврсто заснован. Потсећамо само на обавештења која даје М. Ђ. Милићевић у Стогодишњици Вука Стеф. Карацића (Споменик СКА књ. VII, 1890, нарочито стр. 53-59). Милићевић, напр., наводи да се на десној страни речице Жеравије, управо према Вуковој кући, налази брег који се зове Стеванова Башчица. Такође, земља коју је Вук прикупио око своје очевине назива се, како каже Милићевић, Вуковача. Мислим да ова два топономастичка податка јасно сведоче о значају успомене на Вука у Тршићу.

Милићевић, сем тога, наводи лозничког проту Ивка Поповића који му је саопштио своју верзију песме о Павлу Чотрићу. Прота је имао намеру да откупи земљу где је било Вуково огњиште и да ту подигне мали споменик.

Ми нећемо наводити и друга сведочанства која даје Милићевић. Можемо рећи да су она довољна да покажу да је спомен на Вука у Тршићу увек био жив и снажан.

Постоји међутим и једно друкчије сведочанство које би могло да заведе читаоца, ако се он према томе сведочанству не би односио критички. Овај свој прилог и пишемо зато да бисмо оценили вредност тога друкчијег обавештења.

1925 године судија и адвокат Сава М. Маринковић штампао је у шабачкој штампарији „Јединство“ једну књижицу под насловом „Тестамент Вука Стеф. Караџића. Спор о поништају овог тестамена. По аутентичним судским актима по овоме спору“ (мала 8°, стр. 1-20, броширано).

У овој књижици отштампан је најпре Предговор (стр. 3-4) у коме Маринковић обавештава да је своју расправицу „Поништај тестамена Вука Стеф. Караџића“ штампао 1900 г. у часопису „Караџић“ који је уређивао пок. д-р Тихомир Ђорђевић. Објашњавајући да расправицу понова штампа зато што су бројеви „Караџића“ постали ретки, Маринковић на крају предговора говори о својим даљим књижевним плановима.

Непосредно после предговора штампан је текст Вукова тестамена (стр. 5) а затим Маринковићева расправица (стр. 6-14). Ми овде нећемо цитирати ни тестамент ни саму расправу Маринковићеву. Часопис „Караџић“ ипак је доступан нашој научној јавности и у десетој свесци његовој за октобар 1900 г. може се наћи сав овај материјал.

За нас је овде важан текст који у овој књижици долази после поменуте расправе. Тај текст носи наслов „Како је постао споменик Вуку Стефановићу-Караџићу? „Memento““ (стр. 15-20). Маринковић ту говори о томе како је саграђена основна школа у Тршићу.

Као лознички истражни судија Маринковић је ишао 1894 г. у Тршић да изврши увиђај о некој паљевини. Желео је успут да се распита где је била кућа где се Вук родио. Ево како Маринковић прича шта је том приликом доживео:

„Како сам свршио увиђај у селу, узјашимо коње и ја и мој пандур Пера Радаљац и хтедосмо се вратити; али се сетих тада, да распитам где је била кућа где се Вук родио. Те пођосмо мало кроз пашњаке и ливаде тога села, у село.

Упитах једно чобанче из Тршића, да ли би ми умео показати кућу где се славни Вук родио! . . . Сад тек увиђам, како сам био наиван, па и смешан. Јер у томе селу није било школе — а Вукових савременика не нађох, јер су они тада били ретки...

Чобанче ми тада отресито и одсечно одговори: „А, Бога ми, овђе нема у нашем селу Вука Караџића“. По томе, запитах још неке старије сељаке из Тршића. Сви ми потврдише, да у селу

не живи Вук Стефановић-Караџић, нити има кога од његових. Ја се и нехотице онда насмејах и објасних им, да је он одавно умро, те их питам само то, да ли се зна где је била кућа Вукова.

У добри час, наиђе један старац из тога села, око шесет година старости. Те и њега запитах о истој ствари. На шта ми он кратко одговори, да у селу нема ни једног Стефановић-Караџића. Али кад му ја рекох, да је он одавно умро и да је књиге писао и билежнио песме и приповетке. Да је то стар човек и да је ту рођен, да је живео у доба кнеза Милоша, и најзад да му познајем и његовог брата Јеремију, који је био слеп и нама ђацима у Београду продавао књиге и песмарице. И да је и он постарији човек... Тада се овај чичица плесну по челу и рече ми: — Е, сад знадем о коме ме човјеку питаш! — Ама, јели то они ћопо? — Јели то они шалџија, што је знао пјевати много пјесама и гудити уз гусле?

— Јесте чича. Помислих: „Хвала Богу те смо се разумели“.

Затим ми показа неку зелену рудину, травом обраслу са нешто мало уздигнутом земљом, као неко мало брдашце и рече ми:

— Он имаше ту код Лознице шуму, „Лагатор“, кажу да је добио од кнеза Милоша то имање. Лијепа је та земља са шумом. Његова је кућа била овако сељачка плетара, чатмара, ту неђе беше, али сад је нема. Али ипак не могу ти касти *цигурно*“.

Опростисмо се са старцем и кренусмо пут Лознице. Некако се растужих, те се замислих и ја и Пера ништа не проговорисмо... Беше ми и криво и жао, да Тршићани, његови, Вукови земљаци, не знају о њиховом земљаку, славном Вуку. Помислих: није ни чудо, кад у селу немају ни основне школе...“ (стр. 15-16).

У жељи да оствари трајан спомен Вуку у самом Тршићу, Маринковић предложи подизање основне школе. Та је школа подигнута пре Првога светског рата.

Морамо се с резервом односити према овом Маринковићевом сведочанству. Пре свега, Маринковић не каже да се у целом селу распитивао о Вуку, па је могао случајно и наићи на незаинтересоване људе. Што је таквих људи било, свакако да се као разлог може узети недостатак школе у Тршићу у то време (како то и сам Маринковић наводи). Али, Маринковић обавештава читаоца да је он био један од иницијатора за подизање школе у Тршићу. Читалац стиче утисак да је Маринковић имао

врло живу намеру да пружи таква обавештења. Не треба ли у тој намери тражити разлог што је писац придао толики значај сусрету са случајно необавештеним људима? С друге стране, ми овим не желимо да оспоравамо извесну инертност према култури у то време, која такође није морала остати без последица.

Што се тиче куће Вукове, Милићевић, као што смо видели, јасно истаче да је лознички прота Ивко Поповић, иначе лични пријатељ Вуков, био намеран да на месту где је било огњиште Вуково подигне мали споменик. Не треба, дакле, придавати велики значај чињеници што Маринковић није могао добити обавештења о месту где је била Вукова кућа. Као што је познато, 1933 године обновљена је Вукова кућа у Тршићу на месту где је и раније била.

И уопште, сужава се значај целог Маринковићевог саопштења, кад се оно суочи с неоспорним чињеницама које наводи Милићевић. На Маринковићево сведочанство баца сенку и лична нота која се одмах запажа.

Разуме се да се временом све више развијала традиција Вукова у Тршићу. Томе је несумњиво веома допринео развитак просвете. Боравећи петнаест дана у Караџићеву родном месту, констатовао сам да је Вук и дубоко и широко ушао у народну легенду, онако како у овај народни пантеон улазе само највећи.

Берислав М. Николић